

NOTE LINGVISTICE DE LA ROMÂNII DIN BULGARIA

IULIA MĂRGĂRIT

Grupajul de note de mai jos cuprinde termeni specifici graiurilor românești din Bulgaria, selectați din materialele incluse în lucrarea recent publicată *Românii din Bulgaria*, volumul II, *Valea Dunării*, din ciclul „Sărbători și obiceiuri”. Răspunsuri la chestionarele Atlasului etnografic român. Serie nouă, de Emil Țârcomnicu, Lucian David, Ionuț Semuc, Cristina Mihală, Armand Guță. Coordonator: Emil Țârcomnicu. București, Editura Etnologică, 1911.

Bebec s.m., însemnând „nou-născut, sugar”, probabil un împrumut, a fost atestat în două localități din zona Plevnei: Belene și Dragaș Voivoda: [Copilul se naște] *acolo unde ai trăit, în casă [...], voi ziceți cameră... În pat, cum jos? Nu da drumu la bebec jos. În pat, în pat sta. O ținea cineva [pe femeie] și baba adăsta bebecu să iasă* (Belene, 23)¹. *Îl scălda sara și dimineața și-l schimba mă-sa bebecului* (*id.*, *ibid.*). Fixarea termenului în lexicul dialectal rezultă și din dezvoltarea pluralului corespunzător, *bebeci*: *Avea obiceiul ... ca să nu se deoache, să punea o piatr-albastră așa, să punea la bebec, la tichie. Că purta bebecii tichie atunci. Acuma cum se naște, cu capu gol, nu mai e tichie, nu mai e nimic* (*idem*, 27).

Bebec figurează în BER cu un alt semantism: „joc de copii”. Ca origine, se indică tc. *bebek* „sugar; păpușă”. Pentru semantismul etimologic, BER indică o singură atestare, provenind din localitatea Gabrovo. În aceste condiții, este foarte probabil ca minoritarii români să fi împrumutat cuvântul direct de la populația de etnie turcă cu care coabitează în unele comunități românești. Motivația împrumutului ar fi reprezentat-o sensul conturat al termenului „nou-născut, sugar”, precum și corpul fonetic, ușor memorabil, ușor manevrabil. Întrucât graiurile românești aveau un termen generic, *copil*, pentru toate vârstele, în raport cu părinții lui, împrumutul specializat din limba turcă a pătruns, și s-a fixat pe un teren liber. Semantismul restrictiv rezultă din textele înregistrate: 1. „nou-născut”: *Păi [mortul] îl pârlea [= afuma, după înmormântare] p-ăla care s-a născut cu sovon, zicea că s-a ... când s-a născut bebec, a avut ceva pus pă ochi și zicea că când moare lăsa cu gură: „Să știți că s-a născut cu sovon ... când îmbătrânea, când murea să știți să-l pârlăți, să nu se facă strigoi!”* (Belene, 178). *Avea nepoți, mai*

¹ Dată fiind unicitatea sursei documentare, în cazul citatelor ilustrative, pentru a evita repetiția, ne limităm la indicarea localității și a paginii corespunzătoare.

tare făcură botezurile la **bebeci**, c-o să moară soacră-sa și să fie **bebecii** botezați (*id.*, *ibid.*). De multe ori, determinantul pleonastic subliniază semantismul determinatului: *La Drăgaică să strânge fetele și cântă. Umblă din casă-n casă și cântă, ia tichii la bebeci, ia cămășuțe la bebeci ... bebeci mititei* (Dragaș Voivoda, 225). Alteori, contextul are același rol: *Când ne-am făcut [= născut] noi, bebecii ... [= îi] puneă în albie, că albie era, făcea o copaie așa și puneă bebecu acolo. Jos, în pat, pe pat, legănam și noi acolo* (Belene, 31); 2. „copil până la 2-3 ani”: *Când venea baba să cheme pe mă-sa la Babindeni [= ziua în care moașa era vizitată de mame cu copiii lor pe care aceasta i-a asistat la naștere], să ardica bebecii la grindă sus* (*idem*, 54). Limita de vârstă inclusă în semantismul „bebec” este precizată, indirect, de asemenea, în aceleași texte: [Femeia] *să ducea la moașă până creștea copilul, la doi ani de zile, trei și pă urmă nu mai să ducea* (Milcovița, 55). Prin urmare, la nivelul graiurilor, *bebec* a cunoscut o lărgire de sens.

Împrumutul a pătruns în expresiile și în elementele compuse pe baza nucleului lexical *copil*, pe care l-a substituit, dublându-l:

– *a face copil* > ~ ~ *bebec* „a naște”: *Pă când să năștea copilul, ea [= moașa] să ducea dă striga rudele mai tare: „Haide c-avem bebec! Cutăriță a făcut bebec”. Să-ncingea cu șorțu la nevastă care-a născut copchilu ... și-ncepea să strige la ponod [= petrecere organizată după naștere] „Ee! Cutărița a născut bebec, ete e încinsă cu șorțu!”* (Belene, 35). *Rodit n-am zis noi atuncea, că n-am știut bulgărește. A făcut bebec mai mult* (*idem*, 40) *După ce făceai bebecu, îi făcea cuib de fân și ședeai în fân* (*id.*, *ibid.*);

– *copil mic* > *bebec* ~ „sugar”: *Ele [tinerele mame] cum a venit de-acolo, din rodilne [= maternitate], scoate bebecu-ăla mic, îl pune în glicică [= cărucior], el gherlan [fig. = șoarece], încă, n-a deschis ochii și pleacă cu el pe drum* (Belene, 42). *Acuma să fii bebec mic și mamă să cauți bebec, că șade [mama], nu lucrează nimica, numai de-un bebec vede!* (*idem*, 21);

– *turta copilului* > ~ *bebecului*: [Odinioară] *până sara să făcea și ponoda, acu nu să mai face, Ponodă să zice [la masa oferită] când se naște bebec. Să ducea de chema muieri ... făr de oameni [...]. Să puneă masa și nevasta ședeă cu bebecu acolo la ea-n odaie, în cameră, cum ziceți voi, și să ducea, puneă masa de mânca. Să făcea turtă, turta bebecului* (*idem*, 38);

– *locul copilului* > ~ *bebecului* „placentă”: *Lua locu, pă[i] locu bebecului l-arunca [...]. Păi sigur l-a-ngropat, că unde, în iș[i]toare nu s-arunca* (*idem*, 25). Compusul prin substituție se întâlnește în alternanță cu primitivul: *Păi, baba lua din el, din locu copilului. Ama nu știu de ce zicea că este bun dă leac* (*id.*, *ibid.*).

Bebe. În alte localități a fost atestat, cu același înțeles, împrumutul *bebe* din bulgară (v. DBR s.v. *бебе*), adaptat la sistemul limbii române: *Și se ducea prin toate cășile și vinea și căta bebele cum îl cați, cată la buric ... să nu fie roșât* (Ostrov, 34). Probabil, atestarea unică se explică prin calitatea termenului de element neologic romanic, pentru vocabularul limbii bulgare, mult prea departe de lexicul graiurilor românești. În schimb, conviețuirea cu etnici turci, în aceeași

localitate, a facilitat preluarea împrumutului *bebec*, pentru a denumi copilul de la 0–2, 3 ani, vârstă pentru care nu dispuneau de un termen specializat.

Bebec reprezintă, prin urmare, un împrumut interminoritar, specific² graiurilor românești din Bulgaria.

Bebet s.m. Cu același semantism, ca și termenii anteriori, *bebet* nu figurează în dicționarele românești sau bulgărești. Pare o creație locală, regională, în urma refacerii, prin mijloacele graiului, a unui nou singular pe baza pluralului corespunzător din limba bulgară: *bebe* s.m., pl. *bebeta* < *bebet*: [Odiñoară, femeia însărcinată] *lucra până să făcea grea mult. Să ducea și la seceră, secera și săpa. Așa a fost lumea-nainte, nu să păzea ca acușa, oi, vremeo* [= pentru un timp, momentan], *să nu facă p-aia, să nu facă p-ailaltă, că, prime[r]no*, [= de pildă] **bebetu, bebetu, bebetu** [trebuie protejat] (Milcovița, 26).

Branice. Morănice s.n. pl. Cuvintele-titlu, susceptibile de a fi suferit mai multe modificări fonetice, definesc un obiect de îmbrăcăminte feminin: *La Lazarov den* [= ziua Sfântului Lazăr], *sâmbătă, înaintea la Florii, fetele-mbrăcate așa în blănice, împodobite, cu coșnicioare-așa, strâng ouă* (Ostrov, 237). În alte localități, de fapt, în cele mai multe, apare termenul de bază, *vâlnic(e)*: *Cum vine Lăzărița ... vine copiii mici îmbrăcați în vâlnice, în cămăși, în cărpe, cu floare în cârpă aicea pusă, cu coșnița împodobită cu flori, da, și cântă cântece dă Lăzar ...* (Cercovița, 237). *La fete se dă ouă, joacă fetele, cântă Lăzărița, îmbrăcate frumos în nosia* [= portul, costumația] *noastră veche, dă demult, vâlnice, pristelcă ... are cămașă albă ... are vâlnic așa țesut, încrețit cusut, dinainte să pune fota (id., ibid.)*. DLR (s.v. *vâlnic*) ne ajută în identificarea termenului prin definiția oferită „piesă caracteristică portului femeiesc (din Oltenia și Muntenia), alcătuită dintr-o țesătură cu dungă verticale, alternând cu șiruri de motive geometrice sau motive florale stilizate, în formă de fustă încrețită sau strânsă de jur împrejurul corpului în cute bogate, dintr-o singură bucată (dreptunghiulară), desfăcută în față [...] sau într-o parte ... ori din două bucăți încheiate pe părți până spre genunchi ... ori dintr-o singură bucată purtată numai în spate”. Împrumutat din bulgară (*вълненик*), cu răspândirea cea mai frecventă în partea de sud a țării, *vâlnic* reprezintă rezultatul unei haplologii din forma primară, *vâlnenic*. Varianta redimensionată, *vâlnic*, prin propagare, a dezvoltat o nouă variantă: *vălănic*. Aceasta, la rândul ei, în urma disimilării vocalice, a devenit *vlănic*. Comutarea [v] > [b], explică forma-titlu *blănic* > *blanic*. Prin disimilare [l] – [n] > [r] – [n], s-a creat încă o variantă, *branic*: *Lăzărițele la Paști ... fetele veneau ... cu branice, moranice, cu dreji* [= bluze] *cusute* (Kozlodui, 237). Pentru *moranice*, revenim la etapa *vălănic* >

² La nivelul românei standard, *bebec* apare în corespondența privată a scriitorului B. Delavrancea, *Opere*, 1982, 220. Titlul unei scrisori atrage atenția prin apelativul omonim: „*Bebecu tatei ăl scump*”. Dacă adăugăm detaliul că textul este adresat celei de a doua fiice a scriitorului, Margareta, supranumită, în familie, Bebe, Bebs, atunci s-ar părea că legătura probabilă rămâne doar o întâmplare. Cât privește *bibicu* (Bibicu) din opera lui Caragiale, acesta ar reprezenta, conform dicționarelor (v. MDA), un împrumut din franceză (cf. *bibi*).

bălănic, prin disimilare *bărănic*. Comutarea [b] > [m] (cf. DLR *mrașiță* > *brașiță*, *mreană* > *breană* etc.) explică o potențială primă variantă *mărănice*, prin acomodare consoană labială / vocală în contact: *morănice*, mai departe *moranice*.

Cambăl s.n. Înregistrat în mai multe localități, *cambăl* s.n. are înțelesul „clopot”: *La biserică se trage cambălu – clopotul, vestește că a murit* [cineva] (Baikal, 111). Termenul, absent din dicționarele limbii române, dar și din cele ale limbii bulgare, a apărut probabil, în cazul românilor bilingvi, prin suprapunerea cuvintelor din cele două coduri lingvistice: *clopotul*, respectiv, *cambana* (v. DBR, *камбана*): *Când auzi că bate cambăna, a murit muier, or om, or copil, când auzi clopotu cum bate* (Dragaș Voivoda, 112). Cum se poate observa, cei doi termeni apar în cadrul aceleiași propoziții sau fraze, uneori chiar în succesiune. *Bate clopotul, cambana* (Cercovița, 111), întrucât românii bilingvi dispun de „paralelisme lexicale”. Termenul-titlu reflectă suprapunerea, căci cuvântul din bulgară și-a schimbat genul gramatical datorită cuvântului românesc: *Aicea în sat, la biserică bate cambanu. Ama n-avem biserică, cambanu nu bate* (Ostrov, 112). Prin disimilare s-a creat o nouă variantă fonetică *cambănu* > *cambălu*, poate și prin atracția formală a cuvântului românesc, în varianta articulată enclitic.

Cișmeală. Măială s.f. Ca element de inovație, *cișmeală* reprezintă un singular nou, refăcut după pluralul *cișmele*: [Preotul, la sfințirea casei] *cântă apa, se duce la cișmeală, o sloboade* (Cercovița, 267). În acest fel, *cișmea*, împrumut de origine turcă, este asimilat derivatelor deverbale în suf. *-eală*, pl. *-ele* (*negreală, negrele*), regularizându-și formele corespunzătoare celor două numere.

Într-o situație similară, semnalăm și celălalt caz *măială* „cheag”: *Când ne duceam de luam brânza ... el [ciobanul] le mulgea [oile] și punea măiala la brânză* (Kozlodui, 257). Oricât ar părea de ciudat, SDLR și DLR, indică un plural *maiele* confirmat de DRB, pentru același sens, s.v. *maia*¹, *-iele* 1. „*мая*”; 2. „*сирице*” 3. „*фермент*”, după care s-a reconstituit singularul concordant.

Cișmegea s.f. Absent din dicționarele limbii române și ale limbii bulgare, cuvântul *cișmegea* a fost înregistrat cu semantismul „cișmea”: [După înhumare, toți participanții se spălau pe mâini] *avem acolo cișmegea, la grobiște* [= cimitir], *slatchi* [= dulciuri] *duceam, plicurile* [= pungile] *cu dulcețuri* [= dulciuri], *grâu schiert* [= colivă] *puse-n păruțe* [= păhăruțe] *de nailon, la tot omu da plic cu dulcețuri, da păruț cu grâu* [= colivă] *la poartă, la grobiște* (Kozlodui, 149).

În legătură cu formarea termenului, presupunem o corelare între *ci(u)șmea* (*Când să-ntoarce* [de la cimitir], *aici, la podu-ăsta, avem ciușmea: fiecare-și spală mâinile* – Dragaș Voivoda, 148) și *cișmigiu* „fântânar”, termen învechit, dar încă având curs în limba bulgară (cf. DBR s.v. *чешмеджия*) și, prin urmare, în graiurile minoritarilor români bilingvi.

Refacerea a avut loc în idiomul matern poate și pentru că *чешма* și *чешмеджия*, deși de genuri diferite, au terminații similare în limba bulgară și, prin urmare, s-a încercat o anumită regularizare a familiei lexicale, după modelul bulgar: *cișmegea* – *cișmigiu*.

Colacu și cănac (expr.). Structura bimembră, reperată într-un text referitor la sărbătorile de iarnă și obiceiurile corespunzătoare, pare criptică din punctul de vedere al celui de al doilea termen, chiar și pentru localnici, după cum ei înșiși mărturisesc: *La Crăciun cântă și le dă colaci: „Bună ziua la Ajun, / Într-un ceas bun, / Dă-mi colacu și cănac / Că mă duc la altă casă, / Să-mi dea carne grasă, / Pentru preoteasă!” Da de ce așa a zis nu știu* (Ostrov, 192). Slăbirea tradițiilor, practicarea acestora pe scară tot mai redusă, restrângerea idiomului matern sunt tot atâția factori care duc la atenuarea memoriei colective în privința textelor specifice, în cazul de față, sărbătorilor de iarnă. Practicate odinioară de către copiii, care știau pe de rost colindele, în prezent, datorită, mai întâi, bilingvismului, în cazul adulților, și a monolingvismului în cazul urmașilor, textele corespunzătoare sunt reproduse mecanic, fără a fi înțelese. De aceea se întâlnesc unele modificări operate în structurile primordiale, pentru a le face pe deplin eufonice, memorabile. Culegerile din aceeași localitate reflectă situația: *La Crăciun se ducea băieții și cântau colidarcii. Pă românește vorbea, ama acușca mai mult ...* [bulgărește]. [Aveau] *ciumage, ei și le făcea. Se duceau și bătea ciumagele astea și cânta aicea* [în curte]. *Nu era casă care să nu-i primească: „Bună ziua la Crăciun, / Într-un ceas bun, / Dă-mi cărnacu și colacu, / Că mă duc la altă casă, / Să-mi dea carne grasă ... / Așa cânta ... Aicea n-am văzut acușca băiați că treace ... Iacă fetele se mai duc la Lazăr ...* (id., *ibid.*). După cum se poate observa (*dă-mi*) *cărnacu și colacu*, constituie o etapă anterioară în raport cu varianta (*dă-mi*) *colacu și cănac*, în ciuda reordonării termenilor din structura originală. Varianta primordială, pe care, de altfel, nu este greu să o presupunem, este confirmată într-un colind din Banat: *Dă-mi colacu și cărnacu / Să mă duc la altu* (E. Hodoș, *Cântece bănațene*, 1898, 111/220). Modificarea evidentă *cărnac* > *cărnac* a avut loc sub presiunea celui alt component al sintagmei, pentru a asigura deplina eufonie a întregului și a-l face memorabil, ca în cazul tuturor construcțiilor de acest fel: *calea-valea, luntre și punte* etc. (Graur 1963, 18; Vintilă 1963, 171).

Corună s.f. Notat în localitatea Kozlodui, 295, termenul are înțelesul „cuptor”: *Pâinea se cocea în corună*. Cuvânt inedit, pentru originea acestuia avem în vedere posibilitatea suprapunerii termenilor corespunzători din română și din bulgară, în cazul etnicilor români bilingvi, respectiv *cuptor* și *furună*: *Pe la patru de dimineață ... când scotea bobârnacii de prin sobe, de prin cuptoare* [plecau la colindat] (Belen, 120) [La Sfântu Gheorghe] *dimineața să taie miel, coci în cuptor, coci miel* (idem, 220). *Nainte eu am pomana făcută, cu socru-meu și cu soacră-meă, de tineră, cu colaci. Cinci zile a copt cumnată-meă și cu omu lu cumnată-meă. Am avut furună mare și eu și cumnatu meu, noi am fost bogăți. Și-am umplut un beci de colaci și-am făcut pomană cu colaci* (Kozlodui, 162). *Furună*, ca variantă de la *furnă* (bg. *фурна*), a apărut, probabil, prin propagarea labialei: *De măcenici, frământăm și facem colaci, îi facem în furnă, acuș nu mai sunt furne d-alea, sunt mașini* (Kozlodui, 217).

Cursie s.f. Cuvântul a fost notat cu semantismul „alergare, concurs, întrecere între cai la Sfântul Toader”: *Sântoader, Todorov den, caii făcea cursie, să-ncură caii, care ieșea nainte lua premie* (Kozlodui, 236).

Față de informațiile din DA s.v. *coșie* (bulgărisim în Dobrogea) „vânătoare mare” < bg. *košija* „alergare” din tc. *koše* „alergare, cursă”, termenul apare într-o formă coruptă. Modificarea se poate explica prin corelarea dintre *coșie*, împrumutul din bulgară (*Să-ncura cu caii baș la Sântoader, să-ncura cu caii, făcea coșie aicea-n sat. Coșie, coșie, emi, așa ... da drumul la cai și ... care-o să iasă nainte* – Cercovița, 235) și termenul specializat pentru acțiunea respectivă, un verb moștenit, învechit, *încura* < lat. **incurrare* din textul citat, dar și din multe altele (*Să-ncura caii la marginea satului* – Belene, 236) ori împrumutul neologic *concurș* (< bg. *конкурс*: *Să-ncură caii ... și calu al mai bun și mai frumos ia premiu, nu știi, concurs așa al oamenilor* – *ibid.*). Atunci când termenii implicați apar în succesiune (v. *să-ncură caii, făcea coșie*) se creează contextul propice modificării *coșie* > *corșie*.

Fierași s.m. pl. Cuvântul inedit din titlu, provenind din localitatea Kozlodui, constituie numele de agent pentru participanții la un ritual de combatere a secetei, creat ca derivat de la *fier* „instrument, armă de luptă, de tortură” (v. DA s.v.). Este foarte probabil ca atât practica, cât și recuzita să aparțină unui trecut îndepărtat. Din textul înregistrat, rezultă că numele a rămas neschimbat, deși combatanții, în prezent, dispun de altă recuzită: *Scherașii sunt bărbați, oameni necăsătoriți ... Când este secetă, patruzeci de băieți, dănați spunem aicea, bărbați, se dezbracă goi absolut, intră în Dunăre, unul rămâne pe mal să le păzească hainele și ei așa goi cu ciomegii se despart în două grupuri și se întâlnesc ca norii cu ciomegii și bătaie cu ciomegii, ceva teribil. Așa cum trăznește, cum bubuie, ca să facă pe Dumnezeu cu milă, să trimită vreun nor așa să mai plouă* (Kozlodui, 253). *Ș-acușea se roagă oamenii de ploaie. Scheraș [îi zice], când la secetă* (Belene, *idem*).

Lăpciug s.m. Termenul a fost atestat în localitatea Cercovița, 101: *Aicea om murise, a fost lăpciug. Știi ce e lăpciug? Se duce pe deal de omoară, vânător*. Semantismul este cel al termenului corespunzător din bulgară, dar cu o formă aberantă pentru masculinele românești, *ЛОВДЖИЯ*. Împrumutul primește o terminație nouă, credibilă, *lovgiuc*, iar prin betacism devine *lobgiuc*. Disimilarea în contact [b] – [g] > [p] – [g], precum și delabializarea primei silabe, explică rezultatul *lăpciug*, varianta românească a unui împrumut adaptat la categoria morfologică a masculinelor.

Scraor s.n. Cuvântul consemnat prezintă un semantism deductibil din context: *Apăi acușă nu se mai îmbracă multe lume în negru. Nainte când a murit omu-mio, până la anu am fost cu toate alea în negru, jalnic. Ești în jalnic, jelești zicem așa: „Sânt jalnică!” Îmbrăcată în negru: scraor. Nu știi pe românește, ești în traoru. Da n-aveți așa vorbă traor?* (Cercovița, 129). Definiția termenului se află în text, *scraor* „îmbrăcată în negru”, cu alte cuvinte „în traor”. Dicționarele confirmă termenul *traor* și înțelesul presupus („doliu”). În raport cu acesta, *scraor* ridică probleme, evident, din punctul de vedere al identității, al originii, căci lipsește din lucrările lexicografice. Corelându-l cu *traor*, se poate observa deosebirea dintre sunetele inițiale. Fiindcă *traor* reprezintă „cunoscută” ecuației,

celălalt termen, sinonim, cu care s-a intersectat și de la care a primit partea de început rămâne „necunoscută”. Căutându-l în sfera semantică a stărilor de spirit generate de moarte, de pierderea unei persoane apropiate, considerăm că este vorba de arhaismul *scârbă* „necaz, tristețe”, de origine slavă, din limba română, dublat de *scrăb* (скръб) din bulgară, cu care *traor* s-a încrucișat.

Surnați s.m. Termenul a fost notat în contextul preparatelor din carne de porc. Faptul nu este lipsit de importanță, căci ne ajută să-l decriptăm, deopotrivă, ca formă, origine și sens: *Facem, umplem mațele. Cârnați face din alea subțirile* [= intestine] *alege, le curăță dinăuntru. Și le ține de a vara când să duce la lucru. Surnații ăia sunt cârnați. Alea marile mațe ș-alea groasile* [facem] *burtan* (Dragaș Voivoda, 195). Textul citat ar putea indica faptul că, în respectivele comunități românești, cuvântul *cârnaț(i)*, moștenit din latină (*carnacius*), s-a păstrat. Acesta are un anumit curs, întrucât definește un produs curent, nelipsit de la prepararea porcului: *Eu fac câte cincizeci, șaizeci de kile de cârnați. Măncăm și mai înainte îi uscam așa, îi puneam pe, dacă știi la casă* [culme]. [Acum] *îi băgăm în frizer* [= frigider], *câte șapte, opt, cârnați în săculeț și iei de-acolo și prăjești pe grătar ori altminterea îi prăjește* (Milcovița, 195). Comparația celor doi termeni *cârnați* – *surnați*, formal relevând anumite secvențe comune, sugerează un anumit fapt: eventualitatea unei intersectări, în cazul bilingvilor români, cu alte cuvinte suprapunerea sistemelor lexicale din cele două coduri lingvistice de care aceștia dispun. Textele selectate relevă dubletul sinonimic dintre cuvântul moștenit și cuvântul împrumutat, la nivelul lexicului dialectal: *Am și cu trei porci mari ... De Crăciun facem cârnați, sugiuci* (Milcovița, 195). Pluralul creat după morfologia limbii române, pentru termenul preluat din bulgară, atestă adaptarea acestuia. În plus, explicațiile privind modul de preparare ne fac să înțelegem deosebirea minimală dintre preparate: [Pentru *sugiuci*] *luăm carne de vacă și o amestecăm cu carnea de porc și mațele care sânt alea subțiri de la porc le cistește nevasta și măcinăm carnea și de vacă și de porc, o măcinăm și pune usturoi, ce n-ai de gând, piper roșu, îi pune sare ș-o amestecă bine și* [punem în] *mațele alea subțiri de la porc* (Milcovița, *ibid.*). Dicționarele limbii bulgare menționează caracterul învechit al cuvântului *sugiuc*, care își păstrează vitalitatea la nivel dialectal: **Sugiucii** [= cârnații], *păi, cu mațe de porc și făceam și de porc și de oaie, așa făceam. Cu usturoi, mai mult usturoi puneam* (*id.*, *ibid.*). Coexistența celor doi termeni, succesiunea în care-i întâlnim (facem *cârnați, sugiuci*) favorizează procesul de interferență dintre aceștia, încheiat cu apariția celui de al treilea: *surnați*.

Survă(i)ci. DLR înregistrează *survăici* s.f. pl. (regional) „sorcova, v. sorcovă (Brașov)”, cu următorul citat ilustrativ: *Se umbla cu survăicile, nu cu „sorcova”* (DR, V, 17) și cu explicația etimologică „din bg. *сурвачки* (pl. lui *сурвачка*)”.

Comparația prin alăturare, *survăici* – *сурвачки*, ne determină să suspectăm termenul propus de dicționarul-tezaur, cu atât mai mult cu cât la minoritarii români din Bulgaria a fost atestat un virtual etimon mult mai apropiat, *survacă* s.f., pl. *survăci*: *Cu sorcova să mergea la Anul Nou, cu survaca* (Cercovița, 196). *Da, da*

*copiii mergeau pe maala [= mahala], din ușă-n ușă umbla și asta cu survaca și cântau (ibid.). O, păi la Anu Nou venea cu survăci d-elea, cu survaca, și te lovea pe spinare (Hârleț, 196). Între survăici și survăci, apropierea este mult prea evidentă, aproape până la identitate, dacă eliminăm particularitatea dialectală (anticiparea vocalei [i] ca în *oichi, strachină*). În aceste condiții, pentru *survăici* „sorcove”, inclus în DLR cu marca dialectală, ar trebui, poate, să se indice etimonul *сурвака*, în raport cu care *сурвачка* constituie un diminutiv neechivalat nici formal și nici semantic în limba română: **Survacă** să zice pă bulgărește. Legată cu *varac* [= staniol], cu *bumbac* (Belene, 197). Are *survacă*, acușa o cumpără, din carte [= hârtie], împodobită în tot felu (Cercovița, 197). Făcem *survacă*, îi zicem noi, *survacă* cu cărți roșii, cu cărți albe, să pune vo floare și *survaca* trebuie să fie nuiaua de gutui (Dragaș Voivoda, 198). La sorcovăit venea cu *survaca*, pe bulgărește noi îi zicem *survacică* și pă românește *survacă*, așa că vine băieții și te *survacăie* acolo (Milcovița, 198).*

Țărântică, o ~ loc. adv. Locuțiunea din titlu, neatestată până în prezent, apare într-un text referitor la obiceiurile practicate la înmormântare: *Da aia care e babă de face, aia de-l drege [mortul pentru a nu deveni strigoi], aia-i pune sare-n mână. Și la biserică – când ia statu-ăla, ia sarea-aia din mână, dupe ce-l citește popa, îi ia sarea și-o dă lu al din casă și fomeia al din casă ... sarea aia o ia și-o dă la măgar, o dă și la găini, o dă și la porc, o dă și la oi, o dă la toate câte-o țărântică, pare că dac-o fi avut el căzmet [= noroc], să-i rămână căsmetu acasă, să nu-l ia cu el (Hârleț, 127). Formal, dar și semantic, țărântică atestă contaminația sinonimică în urma căreia a rezultat: (o) țărâ + puțintică.*

ABREVIERI

BER	<i>Bălgarski etimologičen rečnik</i> , Sofia, Bălgarska Akademia na Naukite, Institut za Bălgarski Ezik, 1971 ș.u.
DA	Academia Română, <i>Dicționarul limbii române</i> , București, 1913–1948.
DBR	Tiberiu Iovan, <i>Dicționar bulgar-român</i> , București, 1994.
DLR	Academia Română, <i>Dicționarul limbii române</i> (DLR). Serie nouă, București, 1965 și urm.
DR	„Dacoromania”, Cluj, 1921–1948.
DRB	<i>Dicționar român-bulgar</i> , întocmit de Ivan Penacov, Jeleazco Rainov și Gheorghe Pauncev, sub redacția acad. Dr. St. Romanski și a lui St. Ilcev, Sofia, 1962.
Graur 1963	Al. Graur, <i>Etimologii românești</i> , [București].
MDA	Academia Română, Institutul de Lingvistică Iorgu Iordan–Al. Rosetti; <i>Micul dicționar academic</i> , vol. I, Literele A–C, 2001; vol. II, Literele D–H, 2002; vol. III, Literele I–Pr, 2003; vol. IV, Literele Pr–Z, 2003, București, UE.
SDLR	August Scriban, <i>Dicționarul limbii românești (etimologii, înțelesuri, exemple, citațiuni, arhaizme, neologisme, provincializme)</i> . Edițiunea întâia, Iași, 1939.
Vintilă 1963	Ioana Vintilă, <i>Observații asupra expresiilor rimate</i> , în „Limba română” XII, nr. 2, p. 171–176.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”